

153
О. ОЛЕСЬ.

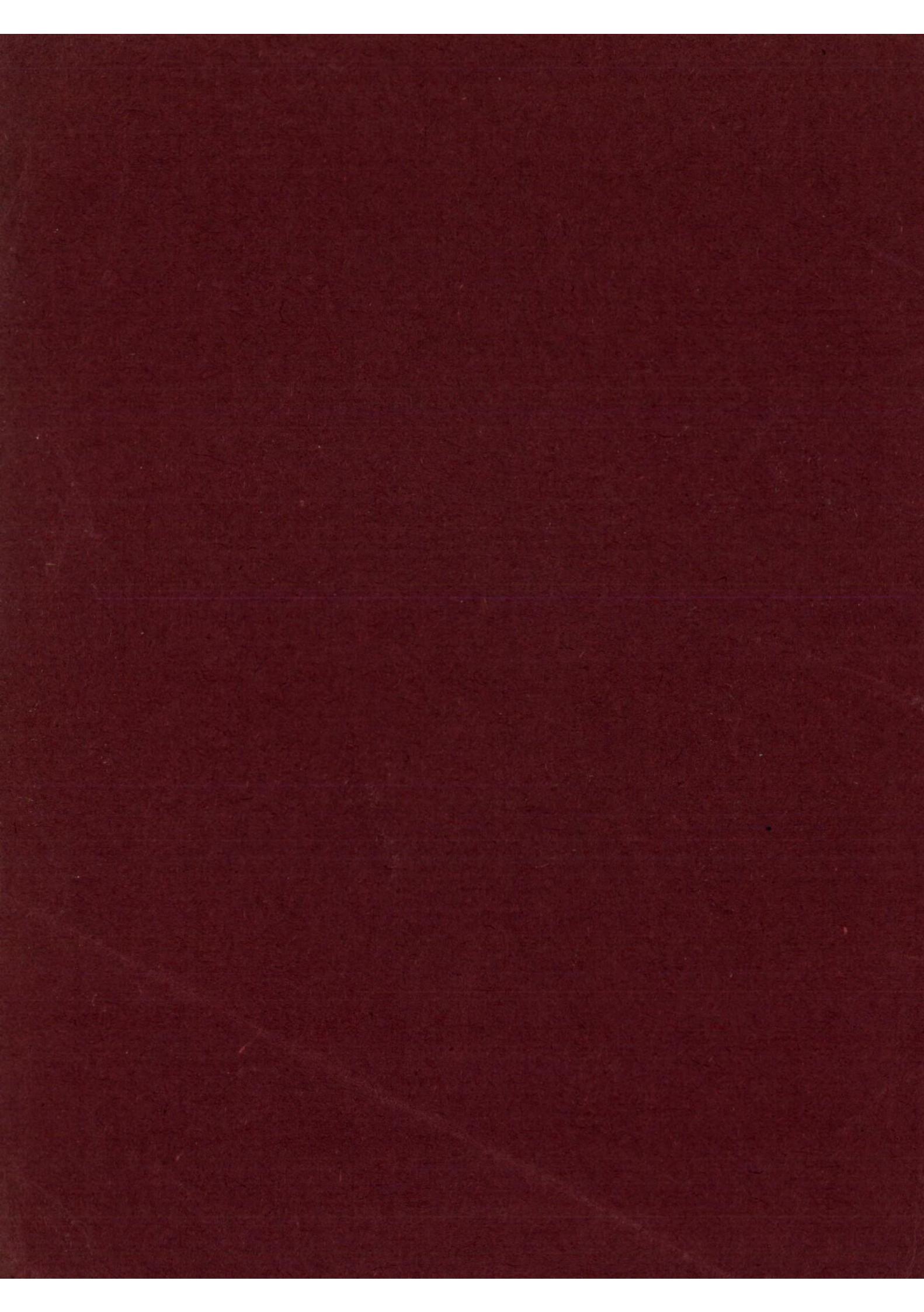
Микита Кожум'яка.

ПРАГА, 1929.

Видання Союза Українських Журналістів і Письменників.

UZ104, op. f

О. ОЛЕСЬ.

Микита Кожум'яка.

ПРАГА, 1929.

Видання Союза Українських Журналістів і Письменників.

Всі права автором застережені.

О. Олесь

Микита Кожум'яка.

Казка в 4 картинах.

I. Картина.

Палати Князя.

Дівчина. Сумний наш Князь, сумний наш Князь,
Лягли йому на чоло хмари,
Неначе ждуть нас знов удари,
Неначе знов орда знялась...

Княгиня. Ах, я так серцем не боліла,
Коли орда в степах кипіла,
І він з мечем і на коні
Літав орлом між ворогами,
А кров червоними квітками
Цвіла на дикім бурьяні,
Тепер же я горю в огні, —
Невже віддати мушу Змію
Дочку мою, красу, надію,
Сама згубити її мушу...
Ах, краще б взяв мою він душу...

Дівчина. Лишіть... Послухайте мене:
Ще може лихо і мене,
Ще може найдеться в державі
Юнак хоробрый, молодий,
Що й сам повернеться у славі
І вславить трон ваш золотий.
Хай Змій віки уже лютує, —

Всьому на світі край свій є...
Княгине! Серце мое чує,
Що Змія лицаръ той уб'є.

Княгиня. Покинь свої химерні мрії
І в очі правді подивись:
Прийшла черга — і смерть надії,
І не змагайся і корись...
От-так колись черга настане
І згину я, і згинеш ти...

Дівчина. Чому ж увесь народ не встане
Страшного ката росп'ясти?!
Хай має він залізні руки,
Хай має безліч він голів,
Нехай страшні народні муки, —
А ще страшніш народній гнів.

Княгиня. Мовчи... бо стіни мають вуха...
І що... коли нас Змій підслухав, —
Удвох загинем в одну мить...

Дівчина. Ах, в серці кров моя кипить!
Коли б Князівну врятувати,
Я б не боялась самострати...

Княгиня. У тебе серце золоте...
Мовчи... Здається, хтось іде...

(Дівчина, углядівши на порозі Князя, виходить).

Князь. Недобрі знов у тебе очі...
Чому?! від сліз... не спала ночі?
Тому моя й журба подвійна...

Княгиня. Ні, Князю мій! ні, я спокійна.

Князь. Спокійна... ти... а де ж вона?

Княгиня. Сидить в задумі край вікна
І в простір дивиться кудись...
А очі слізми налились...

Князь. Невже країна вся байдужа,
Невже у нас немає мужа
Палкого серцем, молодого,

Який би зваживсь на двобій,
Невже не знайдеться никого
В державі нашій молодій ? !

(Входить Джура).

- Князь. Що сталось, Джуро ? Чийсь гонець ?
Джура. Атож ! Від Змія посланець.
Князь. (до Княгині) Іди собі в свої покої.
Княгиня. Ах, не минути долі злой... (виходе).
Князь. Хм ! Посланець ? ! . від Змія... Клич !
Джура. Такий він чорний, як та ніч ! ..
Такий зубатий, та окатий ...
Князь. Дарма... іди, зови в палати.
Посланець. (входе). Наш пан, Великий Володарь.
Землі й самого пекла царь,
Прислав мене тобі сказати,
Що мусиш ти дочку віддати...
Лишає він тобі три дні...
Оце сказати звелів мені.
А що мені сказати Пану, —
Кажи, бо так я не одстану.
Князь. За три дні відповідь я дам...
Яку... твій Пан почує сам.
Посланець. Гляди ! накличеш ще біду...
Дивися сам... так я піду. (виходе).
Князь. Щоб нарешті Ката-гада
Наш позбавився народ,
Джуро ! скликать воевод :
Нині ввечорі нарада.
Джура. Воеводи на дворі
Ходять, радяться, міркують,
А у Змія на горі,
Кажуть, з ранку бенкетують. (пішов).
Князь. Відчуваючи зарані,
Що у їх бенкет останній ! ..
Княгиня. Що — пішов ?

Князь. Пішов, здається.
Княгіня. Як у мене серце б'ється!
Що ж було тут — роскажи...
Князь. Та нічого... Залиши.
Мусить бути те, що буде...
Княгіня. Як горять у мене груди!...
Келих випитий до дна...
Вся отрута... ах! вона!
Князівна. (*входить*).
Мамо, тату! Не журіться!...
Ви навколо подивітесь:
Смерть зливається з життям,
Розцвіт тут, занепад там...
Хай я згину в пащі Змія,
Та в мені живе надія,
Що загине й він колись,
І потоки людських сліз
Згодом висохнуть росою...
Княгіня. Доне, донечко, з тобою
Хтось на вік розлучить нас...
Чи ж коли настане час,
Що тебе углежу знову
І голівоньку шовкову
Знов до серця притулю,
Чи напоєна журбою,
Тільки сльози розілью,
Сиву голову схилю...
Князь. Ні, до зброї, до двобою!
Зараз скличу воєвод
І коли вони безсилі,
Схилять голови похилі,
Підніму я весь народ!
Або більше я не князь.
Джуро! Слухати наказ:
Всі столи єдвабом вкрити,
Воєвод сю мить просити.

II. Картина.

*Велика світлиця в палах Князя. За столами
сидять воеводи.*

- Князь.** Воеводи, в горі, в тузі
Вас мої і слуги й друзі
Скликав я на раду днесь...
Я не сам, народ увесь
Просить вас пораду дати
Як державу врятувати,
Як скрутити Змія злість,
Бо він всіх нас переїсть.
Ви згадайте скільки кращих
Вояків пропало в пащі,
Скільки в розквіту дівчат
Йде що року з наших хат.
За яку, скажіть, провину
Мусим ми платить данину?!
За що кров з нас смокче Змій?
Воеводи: на двобій!
Що черга Дочці, — байдуже,
Хай моя Княгиня туже,
Все дарма... Але неволі
Мусим крикнути „доволі“,
Досить вам зубів і лап!
Хто не бореться той раб!
- Воєвода** А. Мусим ми скоритись долі —
Вітром гнеться й дуб у полі.
- Воєвода** Б. Гнулись ми, та досить гнутись:
Час до вітру обернутись!..
- Воєвода** В. Правда! Час підставить груди:
Хай що буде, те і буде!
Мусить статися двобій.
- Воєвода** Г. Хай загине лютий Змій!
- Воєвода** Д. Мусить край настati Змію!

Князь. Бачу, слухаю, радію.
Але хто себе і зброю
Вкриє славою ясною ? !

(Тиша).

Воєвода Б. Що ж замовкли, люде добрі ? !
Є ж у нас борці хоробрі !
Їхні руки з криці куті...
І як звірі, в гніві люті.

Воєвода А. Їхні руки, кажеш, з криці ! ...
Чув вже я... лиши дурниці,
Досить тих борців хвалити...
Краще — де вони — вкажи ти,

Їх, на жаль, у нас немає...
Джура. (входе) Дід там... Справу пильну має,
Хоче Князю щось сказати.

Князь. Що ж? гаразд! Зови в палати.
Вибачайте, воєводи,
Що нараду перервав.

Воєвода В. „В лихоліття всі до згоди“,
Колись батько мій казав,
Хай земля йому пером!

Дід. (входе) Бью я Князеві чолом,
Бью чолом і воєводам.
Чув я, Князю мій, що ти
Перестав спокійно спати,
Що до тебе йдуть свати,
Щоб Дочку твою узяти.

Воєвода А. Тут не місце жартувати!
Дід. Я, панове, не жартую,

Не для жартів я прийшов:
Я до Князя в серці чую
І пошану і любов.
Воєводи! Не годиться,
Щоб віддав дочку наш Князь...
Треба з лютим Змієм биться,

Щоб не жер він більше нас.
Князю! треба вбити Гада!
Князь. Ось про це і йде нарада...
Але хто б на бій пішов?
Дід. Змія б син мій поборов.
Князь. Що ж — він дужий?
Дід. Та не знаю,
А подужав би, гадаю.
Всі сини мої, панове,
Молоді, міцні, здорові,
А найменший — щось страшне!
Вже трьох літ боров мене!
... Раз колись коня мій син
Перекинув через тин.
... А сердитий!.. тільки слово, —
І скіпів, і вже готово!
Що підвернеться під руку, —
Все потрощить, як макуху!
Скажеш: „Сину, час вставати
І тікай, тікай із хати,
Бо, що трапиться на очи,
Те тобі й на спину скоче!
Сміх і слози... Чулий, добрий
І розумний, і хоробрый,
І всіх любить нас, либонь,
А зачепиш, — як огонь!
Князю! в мене є надія,
Що подужає він Змія.
Князь. Ах, коли б він гада вбив,
Я б тебе озолотив!
Незабаром замісь хати,
Мав би ти, старий, палати,
Мав би коней і волів, —
Все, що тільки б захотів...
Дід. Не прошу нічого в тебе,
Та мені його й не треба;

Я хотів лише тобі
Помогти в тяжкій журбі...
Князь.
Ох, старий, тяжка година.
Що ж... покличь до мене сина.
Дід.
Що б пішов він? ! та ні за що:
Не послухає, ледащо,
Він не встане і з стільця.
Князь.
Що ж — послати посланця? !
Дід.
Де там? ! знаю я синів:
Шли дванадцять посланців,
Шли найкращих, молодих, —
Не послухає — старих!
Як не вийде знов нічого,
Шли малих дітей до його.
Наймиліш йому дитина! ...
От такого маю сина!
Князь.
Все зроблю, сивенький мій, —
Тільки б завтра був двобій!
Я на все, старий, готовий!
Прощавай, іди здоровий.
Воєвода А. Цей убє напевно Гада! ...
Князь.
Що ж... Скінчилася нарада...
Дуже ви допомогли...
Але є ще в нас орля,
Та не тут, не в цій палаті,
А в мужицький простій хаті!

(Князь встає і виходить. Разом з ним встають і воєводи з ніяково похиленими головами).

III. Картина.

Подвір'я Кожум'яки. Сини при роботі.

1-й Син. (співає)

На городі мак цвіте,
А волошка в житі.
Любить дівчину юнак
Над усе на світі.
Одружився б з нею він,
Взяв її до дому,
Та далеко до зорі
Місяцю ясному.

2-й Син. Гарна пісня, — що й казати...

І чому на світі так:
Любить дівчину юнак,
Та не може її взяти.

3-й Син. Вибирати треба рівну,
Не зважаючи на смак...
Ось, Микита наш, дивак —
Покохав собі князівну.

4-й Син. Тихше: може він почути,
І тоді — нещастю бути.
Вхопить шкуру та як трісне;
Дух твій вийде, ані писне!

З-й Син. Коли шкорою вже лясне, —
Надобраніч сонце красне!

1-й Син. А ви чули чутку дивну,
Кажуть люде, що князівну
Завтра Змію віддають, —
У палатах слози ллють!..

2-й Син. Що робить? Прийшла черга
Невблаганна, грізна, лютая...
Ех, коли б оця рука
Та була з заліза кута!

4-й Син. Таку руку має він,

Наш найменший брат, Микита.
Не з заліза — з криці лита !
Переміг би він один...

1-й брат. Гей, Микито, чуєш ти,
Що Тарас про тебе каже ? !
Коли б ти схотів піти ...
Переможеш, Змій поляже.
Зважся, з силою зберись
І на Гада !

Микита. Одчепись ...

Батько. (входе)
Гарно, сину, дуги гнеш...
Це сьогодні уже п'яту ? !.
(До другого)
І ти добре шкури мнеш ...
Що ж ? ! Нову збудуєм хату,
Купим пару ще волів,
Та новий поставим хлів.
А Микита ? ! Цей відразу
По дванадцять шкур бере ...

2-й Син. З його сила так і пре:
Він поміг уже й Тарасу ...
4-й Син. Ех, цю б силу та на Змія !
Та чомусь плоха надія ...

(Входять 12 парубків)

Один з них. (до старого Кожум'яки)
Князь великий нас послав
І чолом звелів нам бити
До твого синка Микити,
Щоб він відповідь нам дав.
Князь довідавсь, що твій син
Неймовірну силу має,
Що в державі він один
Ката-Змія подолає.

(До Микити)

От же князь хотів би знати, —
Чи ти підеш на двобій,
Бо Князівну нашу взяти
Після завтра хоче змій.
Що звелиш сказати Князю ? !
Не вагайсь, — кажи відразу :
Будеш ти з тим Гадом биться ? ..
Що ж мовчиш ти ? ..

Микита. (две 12 шкур) Одчепіться ! ..
Геть ! немаю я охоти
Розмовлять під час роботи.

Старий Кожум'яка. (до парубків)
Кепсько ... ви мовчіть тепер ...
Тихо йдіть собі до дому,
Бо не спустить він нікому !
Бач : 12 шкур роздер.

(Парубки з похиленими головами пішли)

Батько. Сину, сину ! що ж це буде ? !
Це ж були від Князя люде ...
Не гаразд, мій любий сину ...

Микита. Слово ще — й робити кину.

(Входить дванадцять дідів)

Один з них. Князь прислав нас до Микити
І звелів чолом нам бити ! (Вклоняються)
Довго Князь марнів від суму,
Все мовчав і думав думу,
І надумавсь він повстati
Проти Змія, проти ката.
І почав він добиватись —
Хто б міг з Гадом потягатись.
І повірите : пів світу
Показало на Микиту.
Кажуть : другого немає,
Він і біса подолає.

Зглянься на князя, край спаси...
Яку ж відповідь даси?!

Микита. Ходять, лазять, заважають,
Від роботи одривають,
Хоч покинь, та з двору йди...

Батько. (*Пошепки до дідів*)

Йдіть... бо близько до біди!

Микита. Знов набилось повний двір...
Через вас дванадцять шкір
Вже подер... хіба не шкода?!

Батько. Йдіть, бо станеться пригода.

(*Діди пішли*)

Батько. Що це, сину?! Глум, пиха?

Микита. Не доводьте до гріха!

Батько. Я мовчу... не хочеш битись, —
Будем Змієві коритись.

1-й Син. Бачуть: робить, — почекайте,
Не схотіли, ну, так майте.

(*Входить дванадцятеро дітей*)

Дівчинка. Нас прислали до Микити...

Ми прийшли його просити,
Де ж він?! той, що дуги гне...

Батько. Ось він, діти, шкури мне...

Дівчинка. Князь, Княгиня і Князівна
Низько б'ють тобі чолом.
Налети орлом на Змія,
Вбий його своїм крилом.
Коли кращу від Князівни
Найдеш квітку на весні
І коли темніше неба
Її віченьки ясні,
Коли є коралі в морі
Червоніше уст її,
І коли від неї краще

Заспівають солов'ї, —
То не йди... вона й не хоче.
Коли ж чуєш правду ти,
На двобій ти з лютим Змієм
Мусиш, лицарю, піти.
Все ти матимеш, що схочеш,
Зробить Князь для тебе все,
А вона тобі в дарунок
Власне серце принесе...

Микита. Скарбів, діти, я не хочу...
Що б робив я з скарбом тим?!.
Недосяжна зірка в небі,
Хоч і сяє вона всім.
Ідіть, скажіть ясному Князю
Що іду я на двобій,
Що поміряюсь я з Гадом,
Хоч і дужий, кажуть, Змій,
Йдіть, скажіть, що за хвилину
Я у Князя на дворі
Хочу спробувати силу,
А у ранці — на горі.

Дівчинка. Низько б'єм чолом Микиті...
Ще не вмерла правда в світі,
Вогник віри не погас...

Гонець (вбігає)
Люде добре! лихо в нас!
Прилетів на крилах Гад
І Князівну вкрав з палат!..

(Всі наче закам'яніли)

IV. Картина.

Майдан за містом. Вдалені, на горі, химерний замок Змія з ріжнокольоровими, освітленими огнями, вікнами. Ліворуч по-під горою частина міста. Ледве починає розвидніатись. Юрба, яка, що хвилини, збільшується.

- I-й.   Ось тут, ось тут ставай:
                  Все видко звідси буде,
                  А ти не заступай:
                  Хай дивляться і люде.

II.   Народу звідусіль
                  Іде сюди без ліку,
                  Ідуть із міст і сіл
                  Дивитись на потіху.

III.   Хотілося б піти
                  До замку, аж на гору...

IV.   I смерть собі знайти,
                  Але вже певну й скору.

V.   Та там тебе чорти
                  У мить на вила схоплять,
                  Розірвуть, як хорти,
                  Або в смолі утоплять.

IV.   A скільки їх прийшло
                  До Князя у палати!..
                  I Князю довелось
                  Дочку свою віддати.

III.   Коли б це в день було,
                  Ми б шлях їм показали,
                  А то в ночі прийшли,
                  Коли всі міцно спали.

II.   Та де там! Серед дня
                  На крилах Змій прилинув,
                  Князівну ухопив
                  I наче в прірву згинув.

1-а Дівчина. Сьогодні Князь ішов,
Мовчав, сховавши муку,
Княгиня ж — як та ніч...
Її вели під руку.

2-а Дівчина. Я бачила в дворі
Микиту Кожум'яку:
Сміється, крутить вус, —
Ні крихти переляку!

3-я Дівчина. Залізну булаву
Всю ніч йому кували,
Нещасні ковалі
І стілочки не спали.

1-й голос. Здається, ось ідуть,
Княгиня з Князем поруч...
Микита шапку зняв,
Пішов собі праворуч.

1-а Дівчина. В палац! До замку йде!
Ой, лишенько, ой, горе!
Та що ж це буде з ним?!?
Та він же не поборе!?

Парубок (з дерева)
Погляньте: став, як дуб
І стукає в ворота...
Змій виглянув з вікна
І сипить іскри з рота!!!

Голос. Князь! Князь! шапки з голів...
Дорогу! розступітесь!

Ще голос. Княгиня також з ним
Іде на бій дивиться.

Князь. Добриденъ вам усім!
Усіх тут вас вітаю...
В страшний, тривожний час
Я шапку вам скидаю.

Дід. Б'ємо тобі чолом,
Б'ємо й твоїй Княгині!
Минало тебе зло,

Мине тебе і нині.
Я Змія знов здавен
І силу його знаю:
Микиту щоб побив, —
Я, Князю, не гадаю.
Хіба що Змій огнем
Микиті спалить очі,
Та хлопець він — верткий
І набік в час відскоче.

(Князь з Княгинею пішли наперед)

(З дерева) Ой, гляньте, гляньте: Змій!

1-а Дівчина. Ой, лишенько, дивіться!

2-а Дівчина. Який страшний та злий!

І в сні таким не сниться.

Голос. Микита одступив...

2-а Дівчина. Невже це з переляку?

III. Голос. Микита не здрігне:

Я знаю Кожум'яку.

V. Голос. Посипав іскри Змій,
Горять, в горі літають,
Мов снігом золотим
Вітри у полі грають.

VII. Голос. Схопились... ай, ай, ай!

Одскочили і стали...

Стоять і ждуть...

VIII. Голос. Ну, що ж?
Хоч боки розімняли!!

Голос. Дивіться! буде щось:
Микита наступає,
Тримає булаву
Змій лапи потирає.

(Гук від удару)

Голос. Ага! ото дістав!

Дісталось і Микиті!

Дід. Це мабуть перший бій

Такий на цілім світі.

Ще хтось. Ай, як розгнівавсь Змій !

Пустив, дивіться, пару,

Мов курява знялась.

О ! знову кинув жару !

(Чути гупання булави)

(З дерева) Не видко, а ні, ні !

Вся площа димом вкрита ... (павза)

Дивіться : Змій упав,

Спіткнувся і Микита.

Голос. Схопились знов ! ай-ай !

(чути бух, бух, бух)

Ну, тут вже буде край !

Ще хтось. Погляньте : Змій зваливсь !

Це, мабуть, добре вшкварив !

Микита Змія взяв, —

Ще раз об землю вдарив. (Гупання)

(Люде весь час ворушаться, деякі пробують злізти на дерево, матері піднімають вгору дітей).

(З дерева) Як мертвий Змій лежить ...

Лежить і не здрігнеться ...

Микита вбоки взявсь,

Стойте собі й сміється,

Крики. Слава, слава, слава.

Слава, слава Микиті !

Хай живе Князь !

Хай живе Микита !

Слава, слава, слава !

Голос. Микита, вже з палацу йде

І на руках виносить ...

Князівну, Князівну !

Князівну несе !

Хай живе Князь ...

Хай живе Княгиня!
Хай живуть Микита і Князівна!
Слава, слава!

(Крики дужчають, ростуть, зливаються. Микита спускається з гори з Князівною на руках. Займаються палати Змія. Народ рвонувсь назустріч).

(ЗАВІСА).

Horni Černošice.

Друковано 1000 прим.

.....
Склад видання: у автора
(O. Oles, Řevnice u Prahy
Č. S. R.).
.....

Словянській відділ при друк. А. Fišer. Praha-Strašnice č. 289.